PROGONI VJEŠTICA U HRVATSKOJ ZLOČIN I KAZNA

Tko su istraživači koji su pronašli zaboravljene spise o progonima vještica

PIŠE: **DR. SC. DENIVER VUKELIĆ** 08/10/2024, 20:44

Blaga & misterije
34,859 followers
Follow Page

Ilustracija / FOTO: Blaga & misterije

Sve o čemu smo govorili u dosadašnjim člancima iz ciklusa "**Progoni vještica u Hrvatskoj u srednjem i ranom novom vijeku"** ne bi bilo moguće bez stotinu i pedest godina proučavanja ove teme i niza hrvatskih i stranih znanstvenika koji su pronalazili arhivsku građu, objavljivali je, prevodili i analizirali. Stoga njima svakako moramo posvetiti nekoliko redaka.

Najstariji tekstovi

Najstariji poznati tekst koji se bavi suđenjem za magijske zločine na hrvatskom povijesnom prostoru tekst je talijanskog autora Andrea Paulinija. Objavljen je izvorno na talijanskom jeziku 1846. godine u broju 45-46 tršćanskoga lista L'Istria pod nazivom "Una sentenza criminale del secolo decorso (del 1716 contro stregoni)". Autor u uvodu iznosi stav da su suđenja za magijske zločine već sama po sebi zločin. Potom daje prijevod jednog zapisnika suđenja 1716. godine u **Kastvu**, odnosno same presude suca Domenica Pessija. Njome je 14 osoba, muškaraca i žena, svih hrvatskih imena i prezimena, bilo optuženo za **ugovor s Đavlom**, noćna sastajanja, uništavanje ljetine, plodova, ubijanje i štetu ljudi i životinja, ljudožderstvo, zoometamorfoze i druge magijske zločine. Paulinijev članak s talijanskoga na hrvatski jezik preveo je hrvatski jezikoslovac i ilirac Ilia (Ilija) Rukavina Ljubečki. Prevedeni članak je objavljen u listu Danica horvatska, slavonska i dalmatinska 1847. godine.

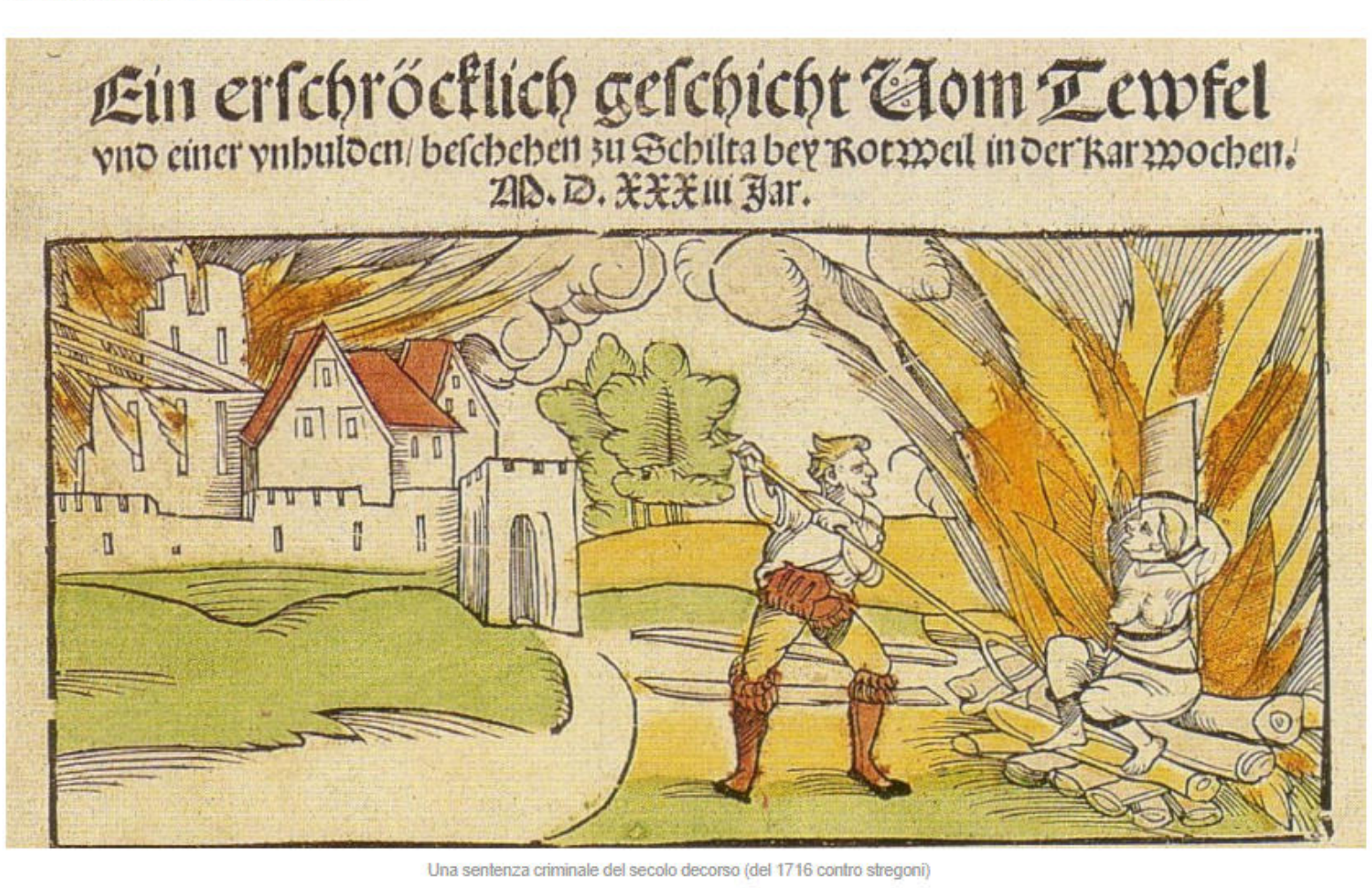
Ein erſchröcklich geſchicht Vom Tewfel
vnd einer vnhulden/ beſchehen zu Schilta bey Rotweil in der Karwochen.
M. D. XXXiii Jar.

Una sentenza criminale del secolo decorso (del 1716 contro stregoni)

Sljedeći koji je objavio nešto na ovu temu bio je Bogoslav Šulek. On je 1874. godine objavio članak u dva nastavka pod naslovom "Po čem se poznaju vještice?" u časopisu Vienac – zabavi i pouci. Nekoliko brojeva kasnije, u broju 52. istoga časopisa, izlazi kao reakcija na Šulekove članke nepotpisani članak pod nazivom "Vještice u Hrvatskoj". Autor toga članka zamjera Šuleku što ne donosi nijedan podatak o slučajevima iz Hrvatske. Kao primjer donosi podatke vezane za suđenja Belske župe u Varaždinskoj županiji, o ženama spaljenim kao vješticama na njezinom području 1742. (osam žena) i 1743. godine (jedna žena).

"Parnice proti vješticam u Hrvatskoj"

Na sjednici filologičko-historičkog razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 22. listopada 1890. godine njezin član Ivan Krstitelj Tkalčić pročitao je svoju studiju "Parnice proti vješticam u Hrvatskoj". Godinu dana kasnije objavljena je u časopisu Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Knjiga 103., 1891. godine. Ovo je prvi pregled čitavog pravnog sustava suđenja za magijske zločine na hrvatskom povijesnom prostoru.

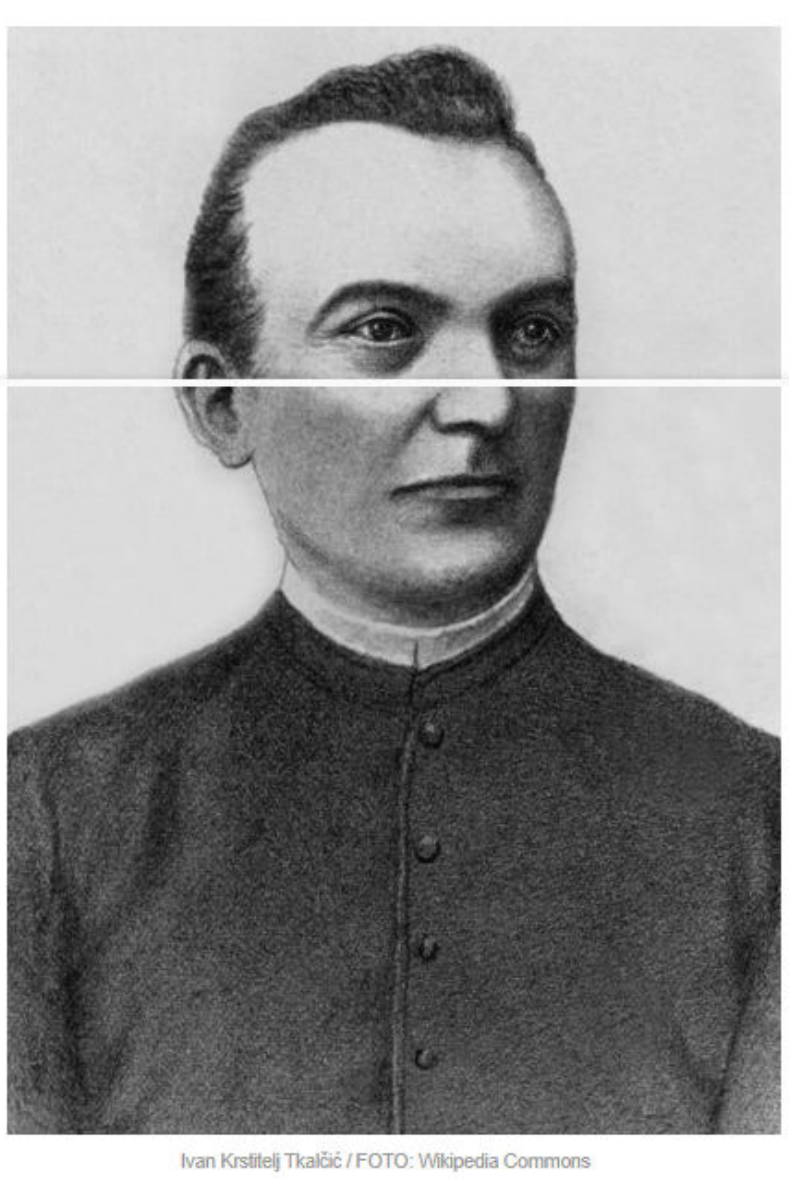

Ivan Krstitelj Tkalčić / FOTO: Wikipedia Commons

Tkalčićeve su inicijative odjeknule hrvatskom znanstvenom zajednicom. Uskoro se počinje objavljivati sve više povijesnih izvora ili njihovih analiza vezanih za suđenja za magijske zločine i progone vještica. Prvi već sljedeći rad je objavljen 1895. godine, također u Radu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Knjiga 121. Riječ je o članku "Crkva i država u Dubrovačkoj Republici", preciznije o njegovu potpoglavlju "VIII. Postupak proti vješticama" člana dr. Konstantina Vojnovića. On, nakon kraćega uvoda o povijesti magije, papinskim bulama i Malleusu, donosi slučajeve iz Dubrovačke Republike 1660. i 1689. godine.

Emilij Laszowski objavljuje svoje prve izvore pod naslovom "Dva priloga k povjesti progona vještica u Hrvatskoj" u prvome broju novosnovanoga Vjestnika kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva 1899. godine. U drugome broju Vjestnika iz 1900. godine čak su dva različita priloga vezana uz ovu temu. Prvi je prilog Ljudevita Ivančana koji donosi još jedan prijepis izvora koji je pronašao u arhivu baruna Raucha u Lužnici. Vezan je uz zapis iz 11. 6. 1746. koji govori o seoskom izvaninstitucionalnom spaljivanju Jele Futakovice u Donjoj Stubici od 29. 5. 1746. godine. Drugi je mnogo opširniji, prilog Vjekoslava Celestina, pod nazivom "Parnica proti Anici Pauković, seljakinji i 'vještici' iz Čepina". Pronađen je u arhivu Virovitičke županije. Odnosi se na slučaj iz 1747. godine koji je dosad još uvijek jedini slučaj koji nam je poznat na slavonskome području u 18. stoljeću.

Emilij Laszowski / FOTO: Digitalna zbirka NSK

Ivan pl. Bojničić Kninski će u naredne tri godine u svakome od godišnjih brojeva Vjestnika objaviti nove priloge, svaki put pod istim naslovom, "Neizdane izprave o progonu vještica u Hrvatskoj".

U šestom broju Vjestnika objavljuje i Ivan Krstitelj Tkalčić svoj posljednji doprinos ovoj temi prije smrti 1905. godine, a pod naslovom "Prinos k progonu vještica u Hrvatskoj". Tu je riječ ustvari o samo jednom dokumentu, pismu bana Hermana Celjskog od 24. 9. 1432. Naziva ga najstarijom službenom ispravom kojom se određuje progon vještica i shodne kazne.

emmezeta akcija
do -30%
Emm akcija, emm popusti do 30%
Iskoristi do 30% popusta u Emmezeta centrima i webshopu od 4.10. do 14.10.2024. Kupi odmah
Emmezeta
Kupite odmah

Emilij Laszowski u 10. broju Vjestnika iz 1908. godine donosi cjelovite dokumente vezane uz slučaj procesa protiv **Margarete Kuljanke** od 23. do 30. prosinca 1733. godine. Vjekoslav Noršić će 1911. godine u 13. broju Vjestnika objaviti jedan dokument parnice iz Samobora protiv Jelene Sinečke, Ane Čuranke i Marije Noršić od 18. travnja 1741. godine.

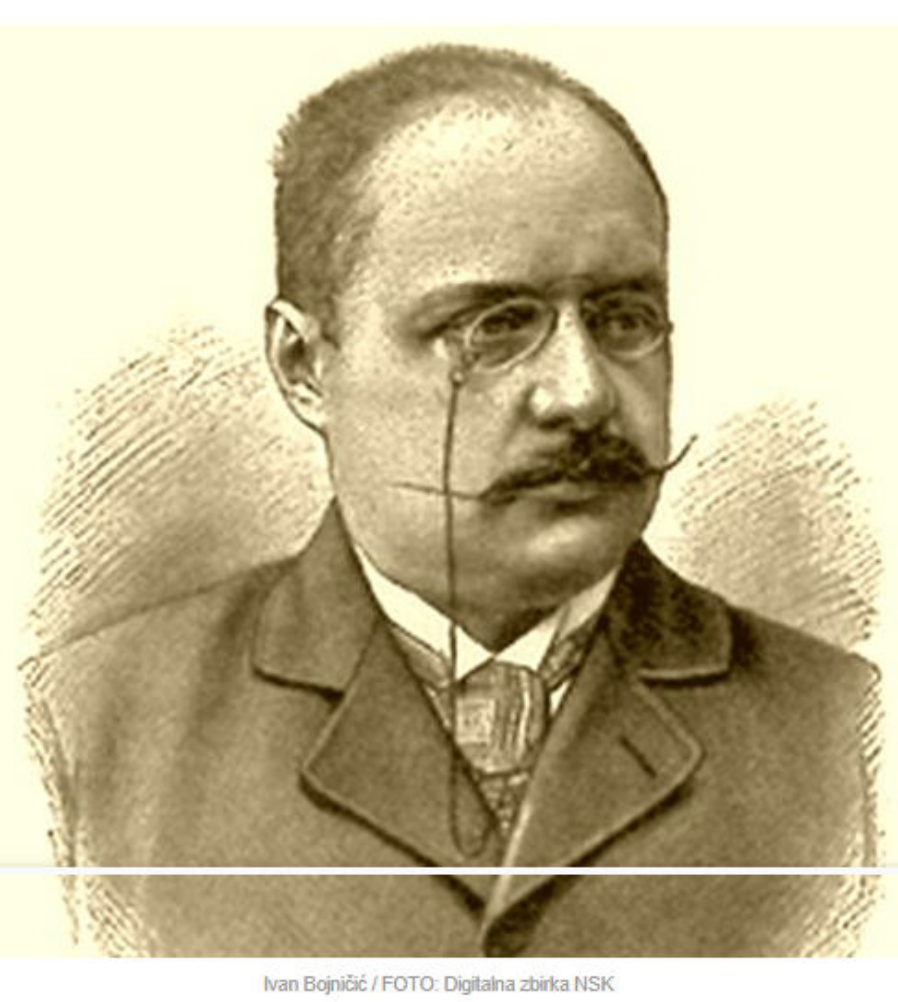

Ivan Bojničić / FOTO: Digitalna zbirka NSK

Ivan Bojničić posljednjih će nekoliko godina prije svoje smrti 1925. godine objaviti i niz publicističkih članaka u različitim zagrebačkim novinama, a koje su vezane uz temu vještica, magije i procesa: "Vještice u Hrvatskoj", Jutarnji list, 19. 6. 1921., "Navodno čaranje sa posvećenom oštijom. Prilog povjesti domaćega praznovjerja u XVIII. vijeku", Jutarnji list, 30. 1. 1922., "Kurioza iz XVIII. vijeka. Sablast na Harmici. Vrag u Gori kod Petrinje", Jutarnji list, 6. 3. 1922., "Kraljica Barbara Celjska kao alkimistica", Jutarnji list, 25. 3. 1922., "Čarobna sredstva vještica", Jutarnji list, 6. 3. 1922., "Neke sitnice iz povjesti vještica (spalivanja, samovoljno spalivanje, zapisnik u Vrapču)", Jutarnji list, 16. 4. 1922., "Parnica proti jednoj zagrebačkoj vještici. Istraga god. 1742. protiv gradjanke Peršin.", Jutarnji list, 29. 5. 1922., "Nešto iz vještičkih parnica zagrebačkih", Jutarnji list, 3. 10. 1922., "Iz parnica proti vješticama", Večer, 2. 2. 1922., "Najstarija domaća parnica proti vješticama", Večer, 7. 2. 1922., "Der älteste Hexenprozess in Kroatien. Ein Beitrag zu unserer Kulturgeschichte.", Zagreber Tagblatt, 1924. br. 287., "Allerlei aus heimischen Hexenprozessen", Jutarnji list, 1924. i "Ukinuće vještičjih zakona u Hrvatskoj", Obzor, 21., 22., 23., 25., 27. i 28. 9. 1924.

Petar Kolendić će 1928. godine u Zborniku za narodni život i običaje južnih Slavena objaviti dokumente procesa **protiv djevojke Dobre i njezine majke Mrne**, udovice pokojnog Ratka iz Šibenika. Proces se vodio od 1. do 19. kolovoza 1443. godine pred šibenskim biskupom Jurjem Šižgorićem i trogirskim inkvizitorom Ivanom Trogirskim.

WAS IST MEINE GEWICHTSVERLUST-BLOCKADE?
TEST ABSOLVIEREN
Omo

Posljednja, do zadugo, objava dokumenata vezanih uz suđenja za vještičarstvo bila je u osmome broju Vjesnika iz 1939. godine. Objavio ju je Emilij Laszowski pod naslovom "Prilozi spomenicima o progonu vještica u Hrvatskoj".

Od iste, 1939., godine, u osvit početka Drugoga svjetskog rata ovom se temom počeo baviti i publicist Viktor Kučinić. Objavio je, između brojnih članaka u različitim listovima, i nekoliko kraćih vezanih djela. To su primjerice knjižica "Veronika Desinićka u svjetlu historije" i članak **"Orgije vještica na Kleku"** objavljen u listu Novosti 1939. godine. Najpoznatiji je po svojoj opsežnoj studiji u člancima u nastavcima, objavljenima pod zajedničkim nazivom "Czoperniczki Czeh" između 1940. i 1941. godine u Reviji društva Zagrepčana Zagreb.

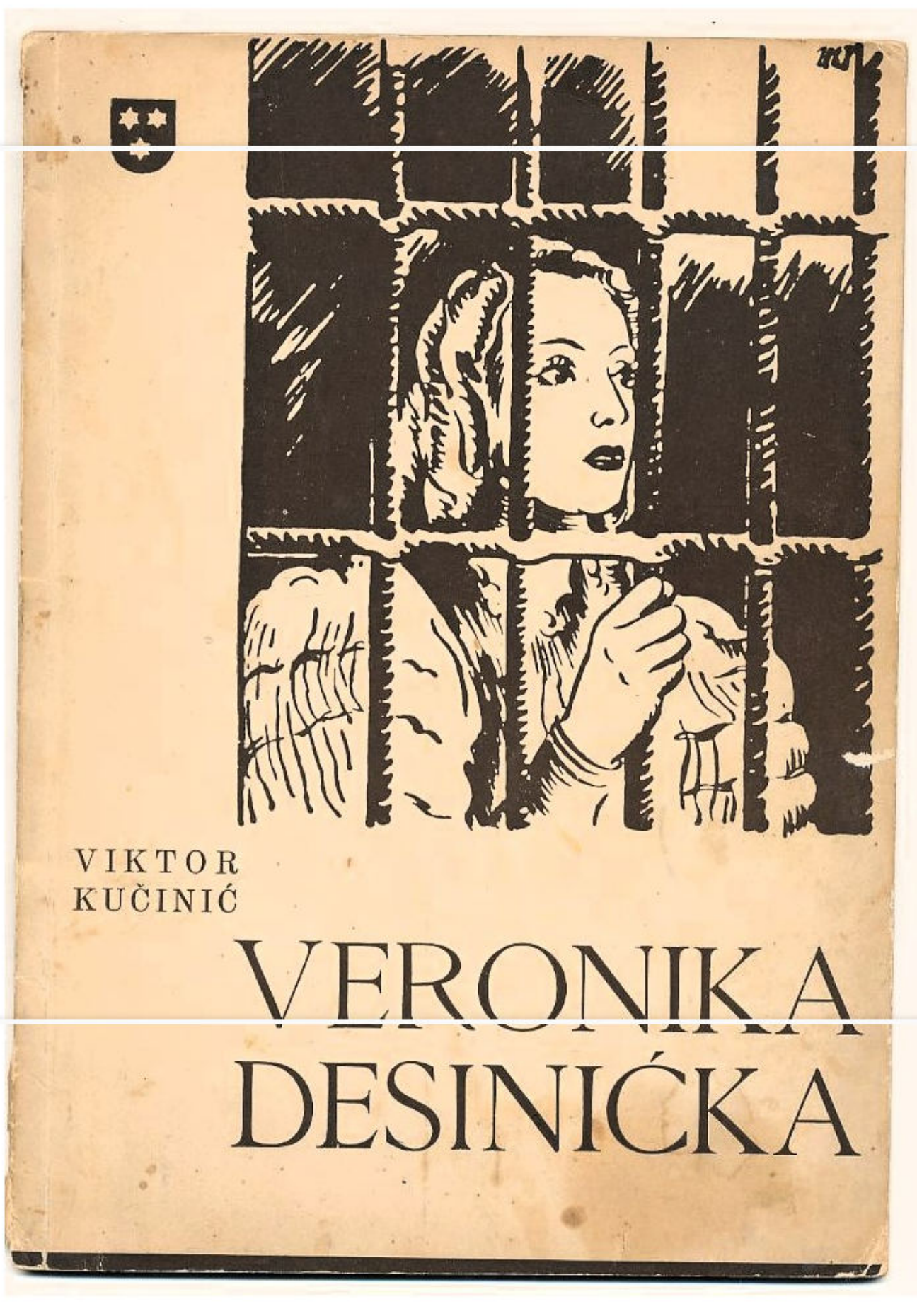

Po završetku Drugoga svjetskog rata prvi se na vještice osvrće Lujo Thaller 1947. godine u Liječničkom vjesniku kratkom crticom "O progonu vještica u Hrvatskoj", kao zapisniku redovitog sastanka sekcije za povijest medicine. Thaller u vješticama vidi zametak revolucije, otpor žena u ranome novom vijeku ondašnjem društvenom poretku, u cilju poboljšavanja društvenog položaja žena. Naglašava i ulogu dvorskih liječnika Marije Terezije, Van Swietena i De Haena.

emmezeta akcija
do -30%
Emm akcija, emm popusti do 30%
Iskoristi do 30% popusta u Emmezeta centrima i webshopu od 4.10. do 14.10.2024. Kupi odmah
Emmezeta
Kupite odmah

Ugovor s đavlom zagrebačkoga pravnika i profesora na Pravnom fakultetu u Zagrebu Vladimira Bayera izlazi prvi put 1952. godine (drugi put 1969. i treći put 1982. godine). U svojoj knjizi na osamsto stranica Bayer prikazuje povijest magije, čarobnjaštva i progona. Od antike, ranog i razvijenog srednjeg vijeka, do inkvizicije i modernih vremena. Prolazi mnoge europske slučajeve progona, inkvizitore, knjige i ostalo u prvome dijelu pod nazivom "Historijski razvoj progona čarobnjaka u Europi". U drugom dijelu, bitnom za hrvatsku povijest, u istoimenoj cjelini, osvrće se na procese protiv čarobnjaka u Hrvatskoj. Vladimir Bayer će 1987. godine objaviti i važan rad "Dokumenti o ukinuću torture i ukinuću smrtne kazne u onim jugoslavenskim zemljama koje su u XVIII. stoljeću bile u sklopu Habsburške Monarhije". U njemu će donijeti prijepise izvornih tekstova s latinskog i njemačkog jezika te prijevode na hrvatski jezik.

Ročište vještica (detalj), Frans Francken II, 1607.

Iste je 1952. godine, kad i prvo izdanje Bayerova Ugovora s đavlom, zanimljivo, nastala još jedna knjiga o progonu vještica. Riječ je o knjizi Vladimira Deduša "Istina o vješticama", omanjem djelu od stotinu stranica, pregled "praznovjerja" u starome vijeku prije kršćanstva, o organizaciji Katoličke crkve u srednjemu vijeku, razvitku feudalnoga sustava, inkviziciji, skolastici i odnosu teologije prema čarobnjaštvu, o knjizi "Malleus maleficarum", o reformaciji i protestantizmu, o progonima vještica u Europi od 16. do 18., španjolskoj inkviziciji, a posljednjih petnaest stranica posvećuje progonima vještica u Hrvatskoj.

Prvo djelo koje se nakon osamostaljenja Republike Hrvatske bavilo progonima vještica na hrvatskom povijesnom prostoru bila je knjiga hrvatskog slikara i publicista Tomislava Hruškovca pod naslovom Đavlu zapisane – O vješticama u Zagrebu i Hrvatskoj. Hrvatski etnolog Zoran Čiča prvi se pozabavio ovom temom unutar jednog rada za ocjenu svoga magistarskog rada "Vještina vještica: Corpus delicti hrvatskih vještica". Svoje istraživanje 2002. godine objavio je u knjizi **Vilenica i vilenjak** – Sudbina jednog pretkršćanskog kulta u doba progona vještica. U njoj obrađuje fenomen progona vještica uz analizu sadržaja optužbi i iskaza tijekom procesa protiv žena koje su bile optužene da su vještice. Iščitava tiskanu i rukopisnu literaturu protestantskih i katoličkih autora u srednjovjekovnoj i ranonovojekovnoj Europi koji su se bavili istraživanjem progona vještica. Govori o fenomenu tetke Vile zabilježenome na prostoru Dubrovačke Republike kao o specifičnom obliku pučkog religijskog sinkretizma. Ova je knjiga dobila i drugo, izmijenjeno izdanje 2023. godine.

WAS IST MEINE GEWICHTSVERLUST-BLOCKADE?
TEST ABSOLVIEREN
Omo

Arhivisti Hrvatskoga državnog arhiva Ladislav Dobrica i Maja Pajnić 2013. godine objavili su 2013. godine po prvi put nakon dugo vremena prijepise novopronađenih vrela s nekoliko vlastelinstava u Banskoj Hrvatskoj u prvoj polovici 18. stoljeća, bez prijevoda i obrade samih izvora u čitavom broju časopisa Fontes.

Nella Lonza u svome radu "Posljednje vještice pred dubrovačkim sudom (1742.-1743.)" analizirala je niz slučajeva s područja Dubrovačke Republike u prvoj polovici 18. stoljeća. Hrvatska etnologinja Nataša Polgar 2014. godine obranila je doktorski rad "Vještica kao drugi: folkloristički pristup zapisima sa suđenja vješticama u Zagrebu i okolici u 17. i 18. stoljeću", zatim 2015. godine rad "Vještica kao anti-majka: psihoanalitička interpretacija zapisnika sa suđenja". Konačno, 2021. godine objavila je knjigu pod naslovom "Vještica na kauču: psihoanalitički ogledi o suđenjima vješticama u Hrvatskoj".

Detalj sa izložbe "Coprnički ceh", Muzej Sveti Ivan Zelina 2017. godine

Muzej Sveti Ivan Zelina 2017. godine pripremio je izložbu "Coprnički ceh" (proces tri zelinske coprnice) autorica Martine Findrik i Romane Mačković, koja se otvorila 21. lipnja 2017. i trajala do 15. rujna 2017. godine. Prema riječima muzeja izložba se organizirala povodom 265. obljetnice posljednjeg suđenja vješticama u hrvatskim zemljama, pritom se referirajući na suđenje iz 1751. godine. Tada je suđeno zelinskim kmeticama Magdaleni Brcković, Marijani Brukec i Marijani Vugrinec. Izložbu je popratio i zbornik, nazvan spomenicom Coprnički ceh, a čiji su autori Hrvoje Gračanin, Martina Findrik i Ana Zbiljski.

Ovdje valja uključiti radove autora ovoga članka, diplomski rad "Svjetovna suđenja i progoni zbog čarobnjaštva i hereze te progoni vještica u Zagrebu i okolici tijekom ranog novog vijeka", radove "Utjecaj Katoličke crkve na svjetovne progone vještica u Zagrebu u ranom novom vijeku" i "Fenomen progona vještica u Zagrebu i problemi identiteta u popularnom historijskom romanu Marije Jurić Zagorke Grička vještica", enciklopedijsku natuknicu "Vještice (cop/e/rnice)", članke "Na udaru malja" i "Progoni vještica na zagrebačkom području", katalog izložbe Jela Futakovica: progoni vještica u Hrvatskoj, doktorski rad "Utjecaj magijskih predodžaba na oblikovanje hrvatskoga kulturnog identiteta" te knjigu "Magija na hrvatskome povijesnom prostoru".

WAS IST MEINE GEWICHTSVERLUST-BLOCKADE?
TEST ABSOLVIEREN
Omo

Istraživanja se u posljednjih nekoliko godina nastavljaju dalje sve više i više. Za očekivati je u skorije doba još radova i knjiga koji će nastojati rasvjetliti ovaj fenomen još više u odnosu na dosadašnje stanje, kao i nastaviti tradiciju prethodnika koji su se ovim bavili posljednjih stotinu i pedeset godina.

AGENCIJA ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE

Članak je sufinanciran iz Programa za poticanje novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije RH, temeljem javnog poziva za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama.

#IZBOR #PROGONI VJEŠTICA